

Maden Kazaları Karşısında Maden Ruhsat Sahibinin ve Rödovalsçının Hukuki Durumu

Prof. Dr. Mustafa TOPALOĞLU - Avukat - YMM

1. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Soma'da ruhsat hukuku Türkiye Kömür İşletmeleri Anonim Şirketine ait rödovals ile işletilen maden sahasında 301 maden emekçisinin öldüğü ve 486'sının da yaralandığı büyük bir maden kazası yaşanmıştır. Türk sanayi tarihinin en büyük iş kazalarından olan bu elim kazadan sonra rödovals sözleşmesi kavramı Türk kamuoyunda bir kez daha gündeme gelmiştir.

Rödovals veya maden kirası sözleşmesi, ne Maden Kanununda ne de başka bir kanunda 2010 yılına kadar özel olarak düzenlenmiş değildir. Ancak 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 5177 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılan 28. Maddesinin gerekçesinde dolaylı da olsa rödovals sözleşmesine işaret edilmektedir.

Yürürlükten kaldırılan 1985 tarihli Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliğinin 32. maddesine 1990 yılında çıkarılan hükme göre, üçüncü kişi ve kuruluşların rödovals

kira, taşeron ve benzeri sözleşmelere dayanarak ruhsat sahasında madencilik faaliyetinde bulunabilmeleri, MİGEM'in iznine bağlıydı. Ruhsat sahibi, rödovans sözleşmesini, yapıldığı tarihten itibaren 1 ay içerisinde MİGEM'e bildirmek ve uygun görüş almak zorundaydı. Bu arada 26.10.2003 tarih ve 25271 sayılı Resmi Gazete'de

hakkında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına ruhsat sahibi ile rödovansçı arasındaki uyuşmazlıkları çözme yetkisi verilmişti. Ancak 2005 Tarihli Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği, rödovans sözleşmesiyle ilgili Bakanlığın (MİGEM)'in bu yetkisini kaldırmış; istisnai olarak Geçici 2.maddesiyle de Yönetmeliğin yürürlük tarihi olan 2 Şubat 2005 tarihine kadar MİGEM tarafından uygun görülmüş rödovans sözleşmelerinde Bakanlığın söz konusu yetkisini devam ettirmiştir.

Maden ruhsat sahibi ile üçüncü kişiler arasında 03.02.2005 tarihinden sonra akdedilecek rödovans sözleşmelerine MİGEM'in hiçbir suretle muhatap olma durumu kalmamıştır. Bu tür sözleşmeler taraflar arasında borçlar-ticaret hukuku kurallarına göre yönetilmekteydi. Milli servet sayılan madenlerin rödovansla da olsa işletmesine Devletin hiçbir şekilde düzenleme getirmemesi tartışılabilir. Aslında kendine özgü niteliği olan rödovans sözleşmesinde taraflar arasındaki uyuşmazlıkları hâsılat kirasına ilişkin borçlar hukuku dizgesine göre çözmek her zaman adil sonuçlar vermemektedir.

Bu nedenle Rödovans sözleşmesinin kanun hükmüyle ayrıca düzenlenmesinde yarar vardır. Ne var ki 5995 sayılı Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 17. maddesi ile 3213 sayılı Maden Kanununa eklenen Ek 7.madde ile rödovans sözleşmesinden bahseden sadece bir maddelik özel düzenleme getirilmiştir. Maden Kanununun Ek 7.madde hükmü şu şekildedir: "*Maden ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmında veya tamamında üçüncü kişilerle yapmış oldukları Rödovans sözleşmelerinde, bu alanlarda yapılacak madencilik faaliyetlerinden doğacak İş Kanunu, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili idari, mali ve hukuki sorumluluklar Rödovansçıya aittir. Ancak bu durum ruhsat sahibinin Maden Kanunu'ndan doğan sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.*"

Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliğinin Tanımlar ve Kısaltmalar başlıklı 4/r r maddesinde "*Rödovans Sözleşmesi; Ruhsat sahalarındaki madenlerin üretilerek değerlendirilmesi amacıyla üçüncü kişilere veya kuruluşlara tasarruf hakkı sağlamak üzere ruhsat sahasının tamamı ya da bir kısmı için ruhsat sahiplerinin bu kişilerle yapmış oldukları sözleşmeleri ifade eder*" şeklinde tanımlanmıştır. Aynı Yönetmeliğin Rödovans İşlemleri başlıklı 100.maddesinde "*Maden işletme ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmı veya tamamı için üçüncü kişilerle yapmış oldukları Rödovans sözleşmeleri ve bu sözleşmelerde yapılan değişiklikler, tarafların talebi halinde devir ve intikal işlemlerinde bilgilendirme amacıyla maden siciline şerh edilir. Tarafların birlikte Rödovans sözleşmesinin iptalini talep etmeleri halinde de bu kayıtlar terkin edilir. Genel Müdürlük hiçbir şekilde Rödovans sözleşmelerine taraf değildir.*" hükmüne yer verilmiştir.

yayımlanan Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği Değişikliği'nde "*Ruhsat sahalarındaki madenlerin üretilerek değerlendirilmesi suretiyle üçüncü kişilere veya kuruluşlara tasarruf hakkı sağlamak üzere ruhsat sahiplerinin bu kişilerle yapmış oldukları sözleşmeler Rödovans sözleşmesi olarak kabul edilir.*" denilmek suretiyle rödovans sözleşmesinden ne anlaşılması gerektiği belirtilmiştir

Yürürlükten kaldırılan 1985 tarihli Yönetmelik döneminde Maden Siciline tescil edilmiş rödovans sözleşmeleri

Bakanlar Kurulu tarafından 30 Mayıs 2014 tarihinde "İş Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" TBMM'ye sunulmuştur. Tasarıda alt işveren veya taşeronlaşmaya ilişkin Soma'da yaşanan elim kazaya tepki olarak yeni bir takım hükümler öngörölmüş fakat 3213 sayılı Maden Kanununun Ek-7. maddesindeki özel düzenlemeden hiç söz edilmemiştir.

2.RÖDAVANSLI SAHALARDA 5995 SAYILI KANUN'DAN ÖNCEKİ HUKUKİ SORUMLULUK

a) Rödoavansla İşletilen Maden Sahalarında İş Hukukuna Göre İşverenin Belirlenmesi

Rödoavans sözleşmelerinde tarafların hak ve yükümlölükleri kanunen düzenlenmemiş olduğundan tarafların irade özgürlüğü çerçevesinde hazırladıkları sözleşme hükümleri kullanılmaktadır. Rödoavans sözleşmeleri ismini maden ruhsatının kullanım hakkının bırakılması karşılığı maden ruhsat sahibine ödenen rödoavans adlı kullanım bedelinden alır. Uygulamada rödoavans bedelinin ödeme şekline ve tarafların iradelerine göre çeşitli türleri ortaya çıkmıştır.

Maden hukuku uygulamasında, kullanılan birinci tip rödoavans sözleşmesinde, maden ruhsatı devredilmeden rödoavansçı denilen işletmeci, karşı taraf olan maden ruhsat sahibine rödoavans bedeli ödemektedir. Bu türde hakkın kendisi değil, kullanılması devredildiğinden hâsılat kirasına benzer özellikler göstermektedir. Hatta Yargıtay kararlarında rödoavans sözleşmeleri hâsılat kirasının bir türü olarak nitelendirilmektedir.

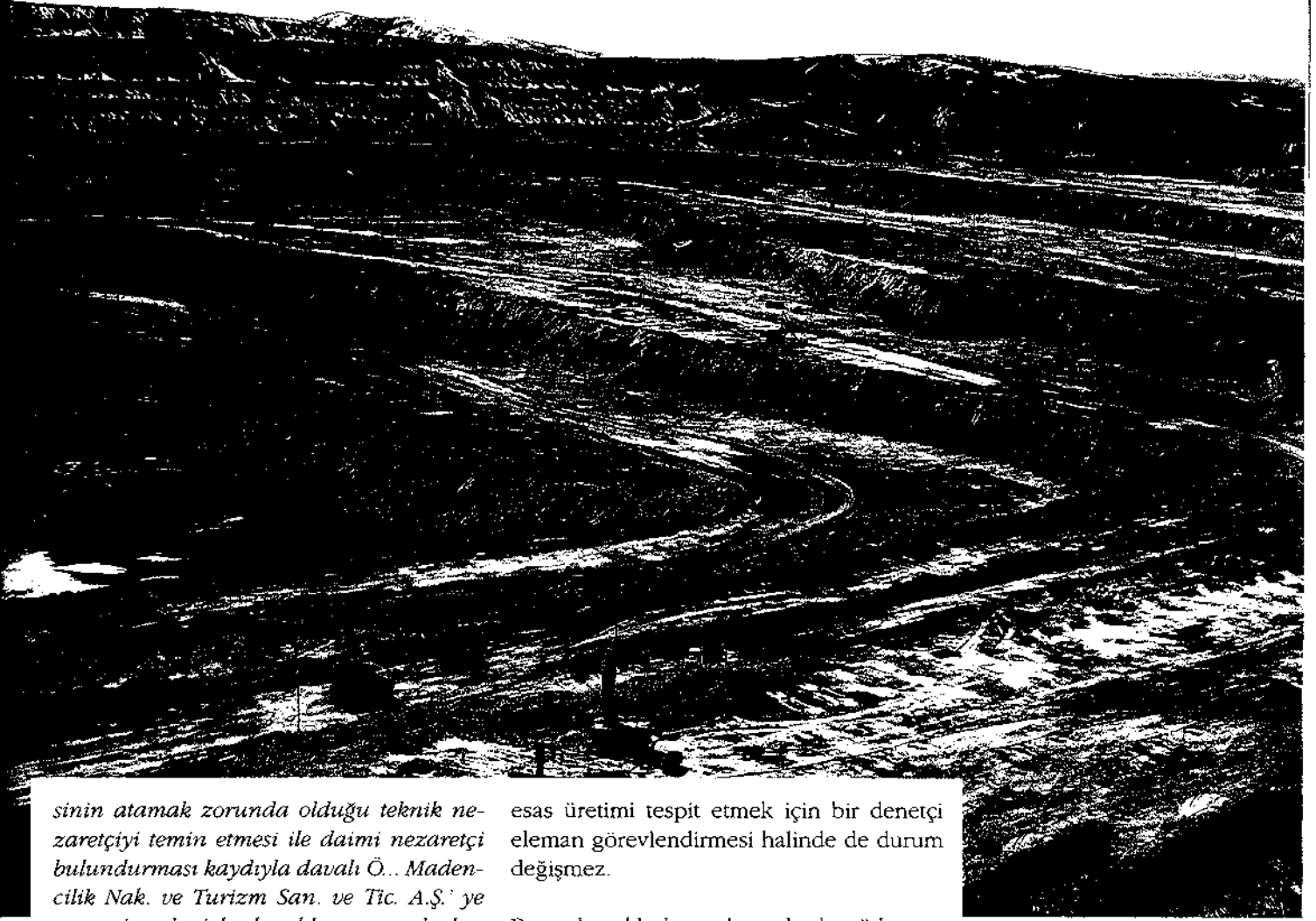
İkinci tür rödoavans türünde ise maden ruhsatı işletmeciye devredilmekte, ancak devreden önceki ruhsat sahibine de rödoavans bedeli denilen kira bedeli ödenmektedir. Bazı durumlarda rödoavans bedeline ilaveten başlangıçta peşin veya taksitli olarak devir bedeli de ödenmektedir. Bu

türde rödoavans sözleşmesiyle maden ruhsatını devir alanın maden ruhsatını temellük kastı bulunmayıp, aslında ruhsat üzerindeki hakkın kullanılması devir alınmaktadır. Yargıtay ve doktrinde bu tür lisans devri niteliğindeki rödoavans sözleşmeleri de hâsılat kirası sayılmaktadır. Ancak ikinci tür rödoavans sözleşmelerinde ruhsatı devreden rödoavans alacaklısı taraf, maden sahasında hiçbir faaliyet göstermemekte, işçi çalıştırmamakta hatta teknik nezaretçi bile atamamaktadır. Maden hukuku ve çalışma hukukuyla ilgili bütün tasarruflar, rödoavans ödemekle borçlu ruhsatı devralan yeni ruhsat sahibi tarafından yerine getirilmektedir. Dolayısıyla maden ruhsatını devreden rödoavans alacaklısının maden sahasında meydana gelen kazadan dolayı sorumlu olması düşünülemez.

Maden kazaları bakımından asıl önemli olan rödoavans sözleşmeleri, rödoavansçı veya rödoavans ödeme borçlusunun maden ruhsatını uhdesine almadığı birinci tip rödoavans sözleşmeleridir. Bu tür rödoavans sözleşmesi, hâsılat kirasına benzer özellikler gösterse bile bazı hususlarda hâsılat kirasından farklı değerlendirmeler yapılmasını gerekli kılmaktadır. Zira maden sahasının rödoavansla işletmesi tamamen devredilse bile, 3213 sayılı Maden Kanunu'na göre teknik nezaretçi atamak ve diğer güvenlik önlemlerini almak yükümlölüğü ruhsat sahibine aittir. Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği'nin 111/c maddesinde teknik nezaretçinin belirttiği eksiklikleri yerine getirmeyen ruhsat sahibinin sorumlu olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu bakımdan ruhsat sahibi, maden sahasının tamamını ihaleye çıkarıp rödoavansla devrederek rödoavansçı ile kendisi arasında asıl işveren – alt işveren ilişkisi bulunmasa bile, meydana gelen iş kazasından sorumlu tutulmaktadır. Bu anlamda ruhsat sahibinin söz konusu maden sahasında işçi çalıştırıp, çalıştırmaması da önemli değildir. Ermenek İlçesinde ruhsat sahibi Kömür İşletmeleri A.Ş.(KİAŞ)'ın rödoavansla işlettirdiği

kömür ocağında meydana gelen grizu patlamasında ölen işçilerin yakınlarının açtığı tazminat davasında iş güvenliği uzmanı bilirkişi KİAŞ'ı %20 kusurlu bulmuştur. Davaya bakan Ermenek Asliye (İş) Mahkemesi de söz konusu bilirkişi raporunu hükme esas alarak meydana gelen zararı rödoavansçı ile birlikte KİAŞ'ı müteselsilen ödemeye mahkûm etmiştir. Söz konusu mahkeme kararını temyizden inceleyen Yargıtay özel dairesi hukuka uygun bularak onamıştır (Yargıtay 21.HD., 05.02.2008 gün ve E.2007/10061, K.2008/1612).

Ancak ruhsat sahibinin rödoavansla işletilen maden sahasına sadece teknik nezaretçi ataması onu asıl işveren sayarak iş kazalarından dolayı rödoavansçı ile müteselsilen sorumlu tutulması için yeterli değildir. Zira teknik nezaretçinin görevi işçi sağlığı ve iş güvenliğinden ziyade madenin teknik olarak işletilmesini denetlemeye yöneliktir. Böyle bir durumda ruhsat sahibi maden sahasını kiraya veren ihale makamı konumundadır. Kendisi teknik nezaretçiden başka kiraya verdiği sahaya ilişkin işçi çalıştırmadığı için işveren sıfatına da sahip değildir. Hemen hemen rödoavans sözleşmelerinin tamamına yakınında, rödoavansçının gösterdiği kişi ruhsat sahibi tarafından teknik nezaretçi olarak atanmaktadır. Resmi bordrolarda ruhsat sahibinin işçisi olarak gözükken atanan bu teknik nezaretçinin ücreti bile rödoavansçı tarafından karşılanmaktadır. Yargıtay Yüksek 21.Hukuk Dairesi sonraki tarihli kararlarında teknik nezaretçi ataması yapan ruhsat sahibinin bundan dolayı asıl işveren sayılmayacağını belirtmiştir. Yüksek Dairenin **01.10.2013** gün ve E. **2013/9505K. 2013/17722** sayılı kararı "*Somut olayda davalılar arasında düzenlenen Rödoavans Sözleşmesinde davalı Ş... Madencilik San. ve Tic. A.Ş.'nin sahibi olduğu maden ocağının işletilmesini hukuku ve mülkiyeti uhdesinde kalmak kaydıyla 2 yıl süre ile sabada bulunan taşınır ve taşınmaz mallar ile tesisleri kira karşılığında kullanmasına izin vererek ve kendi-*

sinin atamak zorunda olduğu teknik nezaretçiyi temin etmesi ile daimi nezaretçi bulundurması kaydıyla davalı Ö.. Madencilik Nak. ve Turizm San. ve Tic. A.Ş.' ye vermesi nedeniyle davahlar arasında kurulan hukuki ilişkinin asıl işveren- alt işveren ilişkisi olarak değerlendirilmesi mümkün değil" şeklindedir.

Benzer şekilde, ruhsat sahipleri bazen maden ruhsat sahasının bir kısmında kendi çalışırken diğer kısmını hâsılat kirasıyla diğer bir kişi ya da şirkete rödovans olarak vermektedir. Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliğinin 131.(4) maddesi "*Teknik nezaretçinin, ruhsat sahasının tamamına yapılan bir atamadan sonraki bir tarihte ruhsatta belirli bir alan ve gerekirse kot belirtilerek başka bir işletmeciye/ Rödovansçıya verilen bir alan için işletmeci/Rödovansçı adı belirtilmek suretiyle, atama ruhsat alanındaki işletmeler için yenilenebilir.*" Demek suretiyle bu duruma işaret etmiştir. Ruhsat sahibi ile rödovansçı arasında teknik nezaretçi atamadan başka bir ilişki yok ise ve her iki taraf bağımsızlığını koruyor ise asıl işveren alt işveren ilişkisi doğmaz. Hatta ruhsat sahibinin teknik nezaretçiden başka rödovans bedelini

esas üretimi tespit etmek için bir denetçi eleman görevlendirmesi halinde de durum değişmez.

Buna karşılık bazı durumlarda rödovans sözleşmesinde sadece teknik nezaretçi ataması yapılmamakta aynı zamanda ruhsat sahibi işin yönetimi ve denetimi hakkında da yetkili kılınmaktadır. Böyle bir durumda alt işveren asıl işveren ilişkisinin doğduğu tereddütsüz bir şekilde kabul edilmektedir. Bu hususta Yargıtay sözleşme ile oluşturulan hukuki ilişkinin araştırılmasını istemektedir. Eğer bu ilişkide rödovansçının bağımsız hareket etme imkânı kısıtlanmış ve ruhsat sahibinin üretime müdahale bulunma imkânı varsa bu durumda asıl işveren alt ilişkisinin varlığından söz edilir. İlgili Yargıtay kararı şu şekildedir: "*Davacı şirket ile T. A.Ş. arasında düzenlenen sözleşmede üretimin bir plan dâhilinde yürütülmesi amacıyla kontrollerde bulunmak üzere bir yetkili bulundurmaktan başka, ruhsat sahasındaki faaliyetlerin teknik ve emniyet yönünden denetimi için ayrıca fenni nezaretçi atayacağı düzenlenmiş, işyerini devralan şirketçe bir maden mühendisi istihdamının sağlanması da ayrıca kararlaştırılmıştır.*

Rödovans sözleşmelerinde tarafların hak ve yükümlülükleri kanunen düzenlenmemiş olduğundan tarafların irade özgürlüğü çerçevesinde hazırladıkları sözleşme hükümleri kullanılmaktadır.

Maden kazaları bakımından asıl önemli olan rödovans sözleşmeleri, rödovansçı veya rödovans ödeme borçlusunun maden ruhsatını uhdesine almadığı birinci tip rödovans sözleşmeleridir.

Sözleşme içeriğine göre davacı şirketin Maden Kanununun 31. maddesinde yer alan fenni nezaretçi bulundurma yükümlülüğünün sınırlarını aşan denetim ve gözetim yetkisi söz konusudur. Öte yandan, dosya içeriğine göre davacı şirketin muhtelif yerlerde beton santralleri bulunduğu, bu santrallere gerekli hammaddeyi kira sözleşmesi ile devrettiği maden sahasından sağladığı, hâsılat kiracısının bağımsız olarak tasarrufla bulunma yetkisinin kısıtlanmış olduğu ve hammaddenin üretiminden satış aşamasına kadar denetim ve gözetim yetkisinin işi devreden şirkete ait olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut olgulara göre davacı şirkete ait beton santralleri ile devredilen maden sahasından hammadde sağlanmasına ilişkin işlerin aynı ekonomik amacın gerçekleştirilmesine yönelik bir işletme kapsamında oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda dava dışı şirkete işletme kapsamındaki işin bir bölümü verilmiş olup, devreden şirketin işverenlik sıfatı devam ettiğinden söz konusu sözleşme ile asıl işveren-alt işveren ilişkisinin doğduğunun kabulü gerekir.” Yargıtay 21.HD., 21.06.2005 gün ve E.2005/791, K.2005/6574.

Maden işletmelerinde asıl işveren - alt işveren ilişkisi kurulması ancak yardımcı işler bakımından söz konusu olabilir. Yardımcı işler de maden üretim faaliyetlerinin dışındaki yemek, temizlik ve ulaşım gibi iş ve hizmetlerdir. Bu yardımcı iş ve hizmetlerin görülmesine ilişkin hizmetler de, iş, vekâlet ve istisna sözleşmelerinin konusu olup, hâsılat kirasının dışındadır. Asıl işle ilgili yapılan rödovans sözleşmelerinde asıl işveren alt işveren ilişkisi için gerekli olan “işletmenin ve işin gerekli kılması veya teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren iş olması” unsurları da çoğu zaman gerçekleşmemektedir. Zira Yargıtay’ın emsal kararlarında alt işveren ilişkisi için sadece teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren iş unsurunun varlığını aramaktadır. Yüksek Mahkeme, kararlarında işletmenin ve işin gerekli kılması unsurunu göz ardı etmektedir (Yargıtay 9.HD., 05.05.2008 gün ve E.15362, K.11408; Yargıtay 9.HD., 13.10.2008 gün ve E.32916, K.26551,). Yargıtay’ın bu görüşü hukuk doktrininde haklı olarak eleştirilse de, Yüksek Mahkeme bu konudaki uygulamasını kararlı bir şekilde devam ettirmektedir.

Bu bakımdan, olan hukuk açısından teknoloji gerektiren bir maden işletmesi ile normal

bir maden işletmesinin ikisinin bir arada ve aynı anda bulunması pek mümkün gözükmemektedir. Yine de bir maden sahasında ruhsat sahibinin yüksek teknoloji gerektiren altın işletmeciliğini rödovansla yaptırıp, kalkeri kendisinin işletmesi gibi ayrı bir durumda asıl işveren – alt işveren ilişkisi mevcut olabilir. 4857 sayılı İş Kanununun 2.maddesinin 6.fıkrasına göre, asıl işveren konumundaki ruhsat sahibi, rödovansçının işçilerinin uğradığı iş kazaları ve meslek hastalığından doğan tazminat alacaklarından alt işveren konumundaki rödovansçı ile birlikte müteselsilen sorumludur. Yüksek Mahkeme, fabrika inşaatının çatısını yapan alt işverenin işçilerinin iş kazasından doğan tazminat alacağı için benzer bir sonuca ulaşmıştır.

b) Muvazaalı Rödovans Sözleşmesi

Özellikle maden işletmelerinde ruhsat sahipleri maden çıkarma ve üretme işlerini rödovans sözleşmesi akdettikleri kişilere devretmekte ve fakat rödovansçı maden üretim işini tamamen ruhsat sahibinin emir ve talimatlarına göre gerçekleştirmektedir. Hatta yeterli teknik donanıma sahip olmayan rödovansçı, ruhsat sahibine ait araç ve makinaları kullanmaktadır. Burada rödovansçı bağımsız olmadığından, asıl amaç hizmet temini değil, işçi teminidir. Böyle bir durumda da muvazaalı iş ilişkisinden söz edilir ve çalışan işçiler baştan beri ruhsat sahibinin işçisi olarak değerlendirilir.

Rödovanslı sahalarda alt işveren asıl işveren ilişkisinin kurulması zor olduğundan, işyerinde bu şekilde bir örgütlenmenin kurulması muvazaa görüntüsü yaratmaktadır. Bu nedenle alt işveren konumundaki rödovansçının işinde çalışan işçiler doğrudan üst işveren ruhsat sahibinin işçileri sayılır. Bunun sonucu olarak söz konusu işçiler ruhsat sahibinin işçilerinin sahip olduğu işçilik haklarından ve özellikle sendikal güvencelerden yararlanırlar. İşçilik haklarının içerisinde rödovansçının işçilerinin iş kazası ve meslek hastalığından doğan alacakları da söz konusu olabilmektedir.

Yargıtay, rödovans sözleşmesi ile işletilen bir sahayı rödovansçı şirketin ortakların bir kısmı ya da tamamı aynı başka bir şirkete devredilmesi halinde işletme bütünlüğü-kardeş şirket ilişkisi oluştuğunu ve devralan ikinci şirketle birinci şirket arasındaki tüzel kişilik

**5510 sayılı
Yasanın 21.
maddesinde
işverene karşı
açılacak rücu
davalarında
“kaçınılmazlık
ilkesi dikkate
alınır”
hükmüne yer
verilmiştir.**

perdesi kaldırılarak devralan ikinci şirketin devreden birinci şirketin işçilerinin işçilik haklarından sorumlu olduğuna karar vermiştir (Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, 13.04.1993 gün ve E.1992/11117, K.1993/3693).

c) Rödovanslı Sahalarda Kaçak Üretim

Yine Yargıtay TKİ Genel Müdürlüğünün rödovansla devrettiği bir maden sahasında kaçak kömür üretimi sırasında meydana gelen iş kazasından dolayı rödovansçı ile birlikte sorumlu olduğuna hükmetmiştir. Yargıtay'a göre maden sahasında yapılacak her türlü kömür üretiminin denetim ve kontrolünü yapmak ruhsat sahibinin yükümlülüğündedir. Bu yükümlülüğün gereği gibi yapılmayarak sahanın işgal edilerek kaçak üretime uygun ortam sağlamasından dolayı ruhsat sahibi sorumludur (Yargıtay 21. HD., 04.04.2006 Gün ve E. 2005/13632, K. 2006./3529.).

d) Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Rödovanslı Çalışma İlişkileri

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun'u göre, SSK Başkanlığı, maden işletmesinin işverenin kasti ya da işçi sağlığı veya iş güvenliğine aykırı kusurlu davranışı nedeniyle meydana gelen iş kazası nedeniyle sigortalı işçi ya da hak sahiplerine ödediği bedel ile ileride ödeyeceği geliri işverenden açacağı rücu davası ile talep etme hakkına sahiptir.

5510 sayılı Yasanın 21.maddesinde işverene karşı açılacak rücu davalarında "kaçınılmazlık ilkesi dikkate alınır" hükmüne yer verilmiştir. Kaçınılmazlık, işyerinde mevzuatın öngördüğü bütün önlemler alınsa bile önlenmesi mümkün bulunmayan hal ve sonuçlar olarak tanımlanmaktadır. Ancak kaçınılmazlık konusunda Yargıtay'ın iki yüksek dairesinin görüş ve kararları farklıdır. Yargıtay 21.Hukuk Dairesi rücu davalarında kaçınılmazlık var ise işvereni %60 oranında sorumlu tutmaktadır. Yargıtay 10.Hukuk Dairesi ise, kaçınılmazlık olgu-

sunun bulunduğu rücu davalarında işvereni tamamen sorumluluktan kurtarmaktadır. Bize göre Yüksek 10.Hukuk Dairesinin yaklaşımı daha isabetli görünmektedir. Önemli olan iş ortamını korumaktır. 5510 sayılı yasanın da temel esprilerinden biri de işverenin sorumluluğunu sınırlandırmak olduğu dikkate alındığında bu sonuç yasa koyucunun da amacına uygun düşmektedir. Ayrıca bu sonucun işvereni iş güvenliği ve işçi sağlığı önlemlerini almaya daha da teşvik edici olacağını düşünmekteyiz.

3. RÖDOVANSLI SAHALARDA 5995 SAYILI KANUN EK 7.MADDEYLE GETİRİLEN DÜZENLEMEDEN SONRAKİ DURUM

Türkiye'de her trajik olaydan sonra hemen bir tepki yasası yapmak gelenek haline gelmiştir. Bundan dört yıl önce, 18 Mayıs 2010'da meydana gelen ve 30 maden işçisinin göçük altında kaldığı elim maden kazasından sonra Türk kamuoyunda büyük tepkiler ortaya çıkmıştır. Bu sırada kanunlaşmak üzere olan 5995 sayılı Kanun'a da iş sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili birçok hüküm 3213 sayılı Maden Kanunu'na eklenmiştir. Bu hükümlerden birisi olan Ek 7.madde hükmünde "*Maden ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmında veya tamamında üçüncü kişilerle yapmış oldukları Rödovans sözleşmelerinde, bu alanlarda yapılacak madencilik faaliyetlerinden doğacak İş Kanunu, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili idari, mali ve hukuki sorumluluklar Rödovansçıya aittir. Ancak bu durum ruhsat sahibinin Maden Kanunu'ndan doğan sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.*" denilmektedir.

Bu hüküm özellikle rödovansla maden sahalarını işlettiyen kamu kurumlarını korumak için çıkarılmış gibi gözükmektedir. Ek 7.madde hükmü, maden ruhsat sahasının tamamında veya bir kısmında çalışan rödovansçıya işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili bütün önlemleri alma yükümlülüğü yüklemektedir. Ruhsat sahibi bu hüküm sayesinde işçi sağ-

lığı ve güvenliği ile ilgili önlem alma yükümünden kurtulmuş olacaktır. Halen Kanunun 31.maddesine göre teknik ve daimi nezaretçiyi atama ve istihdam etme görevi ruhsat sahibine aittir. Atanan teknik ve daimi nezaretçi ruhsat sahibinin emir ve talimatı altında çalışmakta olup, ona karşı sorumludur. Teknik nezaretçilerle rödovansçılan ilişkilendirmeden bütün sorumluluğu rödovansçıya bırakmak eksik bir yasal düzenleme olmuştur.

Ek 7.maddenin yazımı da hatalı olmuştur. Ek 7.maddede rödovans sözleşmelerinde sorumluluk rödovansçıya aittir denilmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin içtihatlarına göre, kanun, özel kişiler arasındaki sözleşmelere müdahale edemez. Bu ifade, "rödovans sözleşmeleriyle işletilen maden sahalarında" olarak düzenlenseydi hukuki olarak daha doğru olur ve yanlış anlaşılmalara yol açmazdı.

Hukuk doktrininde Ek. 7.madde yeterince değerlendirilememiştir. Hatta ruhsat sahibinin rödovansla işletilen bir maden sahasında asıl işveren konumundan çıkarıldığı, maden kazalarından dolayı işçilere ve hak sahiplerine karşı ruhsat sahibinin sorumluluğunun kalmadığı ve bütün sorumluluğun rödovansçıya yüklenildiği konusuna dikkat edilmemiştir. Henüz Ek 7.maddenin yürürlüğe girdiği 24.06.2010 tarihinden sonra meydana gelen bir maden kazasıyla ilgili bir yargı kararına rastlanılmamıştır. Ancak Yargıtay Yüksek 22.Hukuk Dairesi, 2010 tarihinden önce rödovansla işletilen maden ocağında meydana gelen bir maden kazasında sorumluluğun belirlenmesine ilişkin olarak "*Öte yandan, her ne kadar 3213 sayılı Maden Kanunu'na 10.06.2010 taribinde,5995 sayılı Kanun'un 17. maddesi ile eklenen Ek 7. maddesinde maden ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmında veya tamamında üçüncü kişilerle yapmış oldukları rödovans sözleşmelerinde, bu alanlarda yapılacak madencilik faaliyetlerinden doğacak İş Kanunu, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili idari, mali ve hukuki sorumluluklar Rödovansçıya aittir.*

Ancak bu durum ruhsat sahibinin Maden Kanunu'ndan doğan sorumluluklarını ortadan kaldırmaz." hükmü öngörülmüş ise de söz konusu hükmün yürürlük tarihi itibarıyla somut olaya uygulanma imkânı bulunmamaktadır." demek suretiyle Ek.7 maddenin uygulanabileceğine dolaylı olarak vurgu yapmıştır (Yargıtay 22.Hukuk Dairesi 21.06.2013 gün ve E.2013/11392, K.2013/15054).

Bir rödovans sözleşmesinin Ek.7. maddenin kapsamına girebilmesi için muvazaalı olmaması gerekir. Ruhsat sahipleri asıl işveren sayılarak çalışanların maden kazalarından dolayı ileri sürecekleri iş ve sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan taleplerinden korunmak için görünüşte rödovans sözleşmesi yapma yoluna gidebilirler. Özellikle ruhsat sahibi ile üçüncü kişiler arasında yapılan sözleşmeyi taraflar rödovans sözleşmesi olarak ifade etmelerine rağmen rödovansçı tamamen ruhsat sahibinin emir ve talimatıyla bağlı ve ruhsat sahibinin organizasyonu çerçevesinde hareket edebilirler. Böyle bir durumda tarafların gerçek iradesi gerçekte rödovans sözleşmesi yapmak olmayıp sırf Ek.7.maddeden yararlanmak için görünüşte bir işlem yapmaktır. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun 19.maddesine göre görünüşte rödovans sözleşmesi olarak gözükken sözleşme muvazaalı olduğu için geçerli olmadığından 3213 sayılı Maden Kanununun Ek 7.maddesi kapsamında değerlendirilemez. Muvazaalı sayılan rödovans sözleşmelerinde ruhsat sahibi, Ek.7. maddeye göre işveren sayılmanın sonuçlarından kurtulamayacağından maden kazasından dolayı zarara uğrayan işçiler ve hak sahiplerine karşı işveren olarak sorumludur.

Ek 7. Maddede rödovansla işletilen maden sahalarında iş hukukundan kaynaklanan bütün sorumluluk rödovansçıya bırakılmıştır. Kanun yukarıda açıkladığımız doktrin ve yargı kararlarına göre rödovansla işletilen sahalarda rödovansçının işçilerine karşı ruhsat sahibinin asıl işveren olma sıfatını ortadan kaldır-

mıştır. Bundan böyle ruhsat sahibi, asıl işveren olmayacağı için rödovansçının işçilerinin ücret, ikramiye, yıllık ücretli izin vs. gibi iş kanunlarında düzenlenen işçilik haklarından sorumlu olmayacaktır.

Her şeyden önemlisi, Ek madde 7 ile ruhsat sahibi rödovansla işletilen maden sahalarındaki işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili her türlü idari mali ve hukuki sorumluluktan kurtarılmıştır. Bu yeni düzenlemeden sonra maden ocaklarında grizu, toprak kayması ve her türlü iş kazasından dolayı ruhsat sahibi sorumlu tutulamaz. Yine, ruhsat sahibi, maden işletmesinde çalışmaktan dolayı rödovansçının işçilerinin yakalanacağı meslek hastalıklarından dolayı da sorumluluktan kurtulmuş olmaktadır.

Ek madde 7 ile getirilen düzenlemeye göre ruhsat sahibi işveren konumundan çıkarıldığı için, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun'a göre de sorumlu olmaktan çıkacaktır. Zira 5510 sayılı Kanuna göre ruhsat sahibin maden işletmesinde meydana gelen iş kazası ve meslek hastalığından dolayı Kurumun yaptığı ödemelerin kendinden rücu yoluyla istenebilmesi için işveren sıfatına sahip olması gerekir.

Ruhsat sahibinin rödovansla sahalarda iş hukukundan ve işçi sağlığı ve iş güvenliği hukukundan doğan sorumluluktan kurtarılmasını bir güvence yaratacaktır. Ruhsat sahipleri böyle bir sorumluluktan kurtulmuş olmaları nedeniyle rödovans uygulamasına daha olumlu bakacaklardır. Bu suretle daha fazla maden sahası işletmeye açılacak, katma değer yaratılacağı gibi, bölgenin istihdamına olumlu katkı sağlayacaktır.

Ancak, işçi tarafından bakıldığında ise durum hiç de öyle parlak değildir. Her şeyden önce ülkemiz uygulamasında rödovansçıların işçi sağlığı ve iş güvenliğine yeterli önem verdiği söylenemez. Sorumluluktan tamamen kurtulan ruhsat sahibi, bu önlemlerin alınması konusunda ar-

tık rödovansçıyı denetlemeyecektir. Özellikle iş kazaları meydana geldiğinde ruhsat sahibinin rödovansçıyla birlikte müteselsilen sorumluluğu ortadan kaldırıldığında, mağdur işçi yada hak sahipleri sadece rödovansçıyı muhatap almak zorundadırlar. Büyük boyutlara ulaşan tazminat alacaklarının çoğu zaman ruhsat sahibine göre ekonomik olarak daha güçsüz olan rödovansçıdan tahsil edilebilmesi mümkün olmayabilir.

Bu nedenlerle, Ek 7.madde hükmü iş hukuku ile işçi sağlığı ve iş güvenliği hukukunun bugünkü ulaştığı seviyeden çok geri bir düzenlemedir. Bu düzenlemenin Anayasanın çalışma hakkı ve ödevi ile ilgili "Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır." hükmünü içeren 49.madde hükmüne aykırı olduğu düşünülmektedir.

4. SONUÇ:

Rödovans sözleşmeleriyle işletilen maden sahalarında 5995 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 24.06.2010 tarihinden itibaren meydana gelen maden kazalarından dolayı muvazaalı olanlar hariç olmak üzere ruhsat sahiplerini sorumlu tutmak imkânı kalmamıştır. Kanun koyucu 3213 sayılı Kanunun Ek 7. Maddesini düzenlerken özellikle maden sahalarını rödovansla işlettiren kamu kurumlarını hukuki sorumluluktan kurtarmak için bir madde koymak yoluna gitmiştir. Oysa rödovans sözleşmeleri bir maddeyle düzenlenebilecek kadar basit bir hukuki kurum değildir. Ek 7.maddeye göre ruhsat sahibinin sorumlu olup olmayacağını bile belirlemek öyle kolay olmamaktadır. Böylesine karmaşık ve on binlerce işçinin istihdam edildiği rödovanslı çalışma ilişkilerinin ayrı ve özel olarak bir yasa ile düzenlenme gereği hepimizin yüreğini kanatan Soma faciasından sonra bir kez daha ortaya çıkmıştır.

ULUSLARARASI MADENLERDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KONFERANSI VE SERGİSİ
04-05 ARALIK 2014

*Batırmanın Zamani
veya Çuvaldızı Kendimize
Düşündürdükleri*
Soma Faciasının

OLAĞAN
GENEL KURULU
YAPILDI

TÜRKİYE
MADENÇİLER
DERNEĞİ

